

Handwritten notes at the top left of the page, including the date "Erdős A. 98. X. 12." and some illegible scribbles.

Handwritten note at the top right: "Bécsi XI. 14"

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Official stamp from the Hungarian Constitutional Court (Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága). It contains the case number "1040/B/1993" and the date "1993-09-16".

A Lambda Budapest Baráti Társaság, a Homérosz Egyesület és a Magyar Zsidó Leszbikus és Gay Csoport azzal a

kérelmrel

fordulunk a T. Alkotmánybírósághoz, hogy állapítsa meg a Büntető Törvénykönyv 199. paragrafusának (természet elleni fajtalanság) alkotmányellenességét, figyelemmel arra, hogy e törvényhely nincs összhangban a Magyar Köztársaság Alkotmányának 70/A paragrafusával (a diszkrimináció tilalmával).

Kérjük továbbá, hogy az alkotmányellenesség megállapításával egyidejűleg hívja fel az Országgyűlést annak megfontolására, hogy a Büntető Törvénykönyv 201. paragrafusával büntetni rendelt „megrontás” elnevezésű bűncselekmény passzív alanyainak életkorhatárát a jelenlegi 14 évnél magasabb évszámban határozza meg.

INDOKOLÁS

I. A nemi erkölcs elleni bűncselekmények és az Alkotmányban biztosított alapvető állampolgári jogok összefüggései

A szexualitáshoz, az egyén szabad akaratelhatározásán alapuló nemi élethez való jog az emberi méltósághoz, a szabadsághoz illetve az ezekből levezethető magánélethez való jogból, valamint közvetve a magántitokhoz való jogból eredő alapvető állampolgári jog. A magánélet e legbensőbb, legintimebb szférájára hathatnak olyan társadalmi tényezők, mint az erkölcsök, a hagyományok, a társadalmi szerepből adódó elvárások, a jog szerepe azonban modern, az egyén szabadságából kiinduló társadalmakban nem terjeszkedhet tovább annál, mint hogy az egyén önrendelkezési jogát, szabadságát védje a nemiség körében.

Pontosan a szexualitás szabadságának jelentősége indokolja, hogy a büntetőjog szigorú szabályokkal bátyázza körül az ember azon jogát, hogy maga válassza meg, mikor és kivel akar nemi életet élni. A nemi szabadság értékét tükrözik az erőszakos nemi bűncselekmények igen magas büntetési tételei.

Fontos szerepet kap a büntetőjog a gyermekek egészséges pszichoszexuális fejlődésének biztosításában is. Hatályos büntetőjogunk rendszerében ez oly módon valósul meg, hogy a 12 éven aluli gyermeket a törvény akaratnyilvánításra képtelennek vélelmezi, így az ilyen korú személlyel történő nemi aktus akkor is erőszakos-bűncselekménynek minősül, ha látszólag a sértett beleegyezésével történik. A 12 és 14 év közötti gyermek esetében ez a vélelem már nem érvényesül ugyan, de a jogalkotó e korcsoportot sem tekinti még érettnek arra, hogy testével, szexualitásával kapcsolatban befolyásolástól mentes, valóban szabad döntést hozzon. Erre figyelemmel az ilyen korú gyermekkel – annak „beleegyezése” esetén is bűncselekmény valósul meg (megrontás).

A magyar büntetőjog 14 éves korban határozza meg azt az érettségi fokot, amikortól a fiatal már alkalmas arra, hogy szabadon éljen nemi életet. Az ennél idősebb személyt – a partnerével való kölcsönös bizalom esetén, azaz amennyiben nem erőszakkal vagy fenyegetéssel kerül sor az aktusra – már nem „védi” a törvény, azaz a vele való szexuális együttlét esetén már nem büntethető a felnőtt partner. Megjegyezni kívánjuk, hogy a 14 éves korhatár nemzetközi összehasonlításban meglehetősen alacsony, hiszen liberális nyugati jogrendszerek is általában 16 éves korhatárt állapítanak meg. (pl. Belgium, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Portugália)

A „beleegyezés korhatárát” elért fiatal pszichoszexuális fejlődését (legyen az az életkor 14 év vagy ennél magasabb) természetesen e korhatár után is számos negatív hatás, kellemetlen, esetleg traumatikus élmény befolyásolhatja. Azonban a jog megközelítésében "felnőttnek" tekintett személyt a

Magyar Országos Levéltár

MNL-OL-XVIII-9-a-1040/B/1993.

Handwritten mark on the right side of the page.

Handwritten mark at the bottom right corner.

büntetőjog már nem védheti meg ezektől a nehézségektől, keserűségektől, hiszen az érzelmi manipuláció, az ügyetlen, figyelmetlen közeledés, az örömet nem okozó szexuális együttlét – legyen bár nagymértékben káros az egyénre – az állami szabályozás körén kívül esik, a magánélet szférájába tartozik.

Ugyanez mondható el arról, hogy a felnőttnek tekintett állampolgár „miféle” nemi életet kíván élni, milyen szexuális preferenciát választ. A társadalom szempontjából „leghasznosabb” nyilvánvalóan a tartós, monogám, a gyermeknemzést is célul tűző párkapcsolat. Az uralkodó erkölcsök valószínűleg elítélik azt, aki ettől eltérő szexuális magatartásformákat tanúsít, például gyakran váltogatja szexuális partnereit, csoportos szexuális aktusban vesz részt, a „tradicionális” nemi aktustól eltérő formáját választja – partnerével egyetértésben – az örömszerzésnek. A felnőttkort elért állampolgár szexualitása azonban – mégha olyan nemi preferenciát is választ, amely „társadalmilag haszontalan” vagy a többség szemében erkölcstelen – magánügy. A törvény által megkívánt érettség (jelenleg 14 éves kor) elérésével az egyén magánélethez való joga „kiteljesedik”, s ehhez kapcsolódik a szexualitás intim jellegéből adódóan a magántitokhoz való jog „megnyílása” a szexualitás szférájára nézve. A nemiség körében döntésre érett személyek kölcsönös beleegyezésén alapuló nemiség vonatkozásában helytálló Pierre Trudaut híressé vált mondása: „Az államnak nincsen keresnivalója polgára hálószobájában.”

Ahogy már a Büntető Törvénykönyv fejezetcíméből is kiderül („Nemi erkölcs elleni bűncselekmények”), jelenlegi büntetőjogunk nem a nemi szabadság védelmét tekinti céljának, hanem az egységes és mindenkire kötelező „nemi erkölcs” fenntartását és konzerválását. Tekintettel arra, hogy plurális értékrenden alapuló demokráciában az erkölcsök sokfélék, az egyénnek pedig joga van a „mássághoz” – mindaddig, amíg ezzel mások alapvető állampolgári jogait nem sérti –, az ilyen megközelítés eleve alkotmányellenes és szemben áll a büntetőjog „ultima ratio” szerepével, amelyet az Alkotmánybíróság már több határozatában hangsúlyozott.

II. A természet elleni fajtalanság kriminalizálásának káros hatása az egyenlő elbánás elve szempontjából. A jogalkotó által elérni kívánt cél alkotmányellenessége

Büntető Törvénykönyvünk „Nemi erkölcs elleni bűncselekményeket” tartalmazó fejezete viszonylag liberálisnak tekinthető a fentebb vázolt összefüggések szem előtt tartásában, hiszen főszabályként nem bünteti a magánélet szférájába tartozó szexuális megnyilvánulásokat. (Noha a jogtörténetből illetve nemzetközi tapasztalatok alapján ismert, hogy „elképzelhető” a házasságtörés, a heteroszexuálisok orális vagy anális közösülése, a homoszexuális felnőttek nemi kapcsolatának pönalizálása is.) A szabad akarattal rendelkező, a büntetőjog által „érettnek” nyilvánított (14 éven felüli) állampolgárok esetében – a vérfertőzés egyes esetein kívül – egyedül a homoszexualitást „emeli ki” a törvény a választható szexuális preferenciák közül és rendeli büntetni, amennyiben az „elkövető” 18 évnél idősebb, míg a „sértett” ennél fiatalabb személy.

Helyes jogértelmezés szerint ez azt jelenti, hogy a jogalkotó „visszavonja” a 14. életév betöltésével elismert jogot a nemi életre és az ehhez kötődő magántitokra abban az esetben, ha az állampolgár vele azonos nemű személlyel (a sértett esetében 18 éven felüli, az elkövető esetében 14 és 18 év közötti személlyel) kíván nemi életet élni. (Látszólag a tilalom csak a 18 éven felüli személyt érinti, azonban aligha tekinthető „szabadnak” az a fiatalok, aki abban a tudatban él nemi életet, hogy partnerét a vele való kapcsolat miatt bármikor megbüntethetik, őt az esetleges büntetőeljárásban partnerére elleni tanúvallomás megtételére kötelezhetik.)

A szabályozás „jogpolitikai indoka” sokáig természetesnek hangzott: a fiatalok „egészséges” pszichoszexuális fejlődésének védelme. Az emberi szabadságot valódi értéknek tekintő, az emberek sokféleségét és a magánéletet tiszteletben tartó társadalomban azonban – álláspontunk szerint – újraértelmezésre szorul az „egészséges szexualitás” és így az „egészséges pszichoszexuális fejlődés” fogalma is.

A sokféle örömszerzési mód közül ki-ki mást és mást tekint „természetesnek”, „normálisnak”, elfogadhatónak. Ennek megítélése nagyban függ az egyén neveltetésétől, személyes értékrendjétől. Az a

heteroszexuális személy, aki „abnormálisnak” tekinti a homoszexualitást, „természetesnek” gondolhatja, hogy partnereit sűrűn változtatja, házastársát megcsalja, esetleg családját egy szexuális kaland miatt elhagyja. Előfordul, hogy az általa „abnormálisnak tekintett” az ő viselkedését tartja kifogásolhatónak. Mindkettőjük joggal követeli azonban, hogy szexuális szerepvállalásuk maradjon meg a magánélet szférájában, s ne legyen a jog megítélésének, elítélésének tárgya. Néhány évvel ezelőtt elképzelhetetlen lett volna annak a „sokszínű” szexuális beállítottságnak a nyilvánosság elé tárása, amely manapság természetes módon jelenik meg az újságok szexuális partnerkereső rovataiban. Nyilván sokakból felháborodást vált ki az általuk „abnormálisnak” gondolt szexuális preferenciák sokasága. Az utóbbiak erkölcsi megítélése lehet egészen különböző, azonban jogi megközelítésük egységes: „normális” és ezért a jog szféráján kívül marad minden olyan szexuális megnyilvánulás, amelyre szabad döntés alapján kerül sor, s amely ezért nem sérti az ember jogát a szabadsághoz, a saját testével való rendelkezéshez és az emberi méltósághoz.

Amennyiben tehát az állam preferenciákat jelöl ki polgárai számára a szexualitás körében, alkotmányellenesen cselekszik. Olyan szférába avatkozik be, amely veleszületetten az egyéné. S nemcsak megengedhetetlenül szabályoz, hanem kárt is okoz. Azáltal, hogy bizonyos szexuális magatartásokat „egészségesnek”, míg másokat „devianciának” bélyegez, megerősíti a társadalom előítéleteit a szexuális kisebbségekkel szemben. Humánusan gondolkodó jogászok azzal indokolják a fiatalok „elterelésének” szükségességét a homoszexualitás kialakulásához vezető útról, hogy a büntetőjog védelme biztosítja számukra a társadalmi megbélyegzés, a későbbi nehézségek elkerülését. Az összefüggés azonban úgy igaz, hogy a társadalmi megbélyegzés elsősorban azzal lehetne elkerülhető, ha maga a társadalom kezdene „másként gondolkodni a másságról”, s toleránssá, elfogadóvá válni a szexuális kisebbségekkel, így a homoszexuálisokkal szemben. Ily módon könnyebbé válna azok helyzete, akik – a tudomány által egyértelműen még nem bizonyított okok következtében, de a legutóbbi kutatási eredmények szerint veleszületetten – homoszexuálissá váltak.

Mindezekre figyelemmel a természet elleni fajtalanság bűncselekménnyé minősítésében megnyilvánuló diszkrimináció, illetve a magánéletbe, a magántitokba történő diszkriminatív beavatkozás már az elérni kívánt célra tekintettel is alkotmányellenes. A természet elleni fajtalanság bűncselekményének szimbolikus „üzenete” a társadalom számára az, hogy a homoszexualitás nemkívánatos, helytelen beállítottság és magatartásforma, amelytől az egyént (s nyilvánvalóan a társadalmat is) védeni kell.

Amennyiben a büntetőjog, mint a szabadság határait körülíró, az értékek körében „rendteremtő” jogág így foglal állást, várható, hogy más jogágak (pl. a munkajog) a saját szabályozási körükben elfogadják ezt az értékelést és mintegy visszautalnak a büntetőjogra, így igazolván a homoszexualitás „veszélyességére”, „egészségtelen voltára” alapozott munkahelyi vagy egyéb diszkriminációt. A társadalmunkban jelenleg észlelhető folyamatok követése mellett úgy véljük, nem megalapozatlan az a félelmünk, hogy a büntetőjogi diszkriminációra további indokolatlan, kirekesztő megkülönböztetés épülhet, amely a homoszexuálisok emberi méltóságának jelentős csorbítását eredményezheti.

III. A büntetőjogi beavatkozás – mint eszköz – alkalmatlansága a kívánt cél (a fiatalok egészség pszichoszexuális fejlődése) elérésére

A természet elleni fajtalanság bűncselekménnyé nyilvánítása beavatkozást jelent a magánülethez valamint a magántitokhoz való jogba, pontosabban ezek korlátozását eredményezi, mégpedig diszkriminatív módon, csak az állampolgárok egy csoportjára (szexuális kisebbségre) nézve. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata alapján erre csak akkor kerülhet sor, ha a korlátozás valamely más alapvető állampolgári jog védelme miatt szükséges és indokolt, illetve ha a diszkriminatív rendelkezéssel elérni kívánt cél pontosan körülhatárolható, s elérésére a diszkriminatív rendelkezés, mint eszköz, alkalmas.

A természet elleni fajtalanság vonatkozásában a „más alapvető állampolgári jog”, amellyel a magánülethez és a magántitokhoz való jog „ütközhet”, a fiatalok testi és lelki egészséghez való joga. Ez utóbbi jog azonban nem vehető figyelembe akkor, amikor maga a jogalkotó nyilvánítja a meghatározott kort már elért személyt érettnek a nemi életre. Ahogy már fentebb kifejtettük – álláspontunk szerint –, ezen időponttól fogva a magánülethez való jog ezen „részejoga”, valamint az ehhez kapcsolódó magántitokhoz való jog, azaz a nemi élet saját belátás szerinti folytatása és ennek állami befolyásolástól,

mintegy „állami magántitoksértéstől” mentes folytatásának joga abszolúttá és teljessé válik. Nem beszélhetünk tehát a testi és lelki egészséghez való jogról, mint a – korlátozásra kerülő – magánélethez való joggal „versengő jogról” akkor, amikor a lelki egészséghez való jog jogosultja (a nemi fejlődéssel összefüggésben) a jog szemében felnőttnek deklarált személy.

Vizsgálandó továbbá, hogy amennyiben a diszkriminációval megvalósítani kívánt cél (szexuális preferencia megállapítása és az ezirányba történő befolyásolás) alkotmányos lenne, alkalmas lenne-e a cél elérésére a természet elleni fajtalanság tényállásában körülírt magatartás büntetendővé nyilvánítása.

Ahogy már utaltunk rá, a homoszexuális beállítódás kialakulásának okát ezidáig nem sikerült tudományosan meghatározni és bizonyítani. Ma már elfogadottá vált az a felfogás is, amely szerint a szexuális beállítódás végső soron nem szigorú értelemben „kétpólusú”, vagyis az esetek jelentős részében az egyén nem „szoros értelemben és kizárólagosan homoszexuális” illetve heteroszexuális. Kutatások támasztják alá, hogy sokan sokféle nemi magatartást „próbálnak ki” életük során, s a homoszexuális, heteroszexuális vagy biszexuális preferencia ugyanazon személy különböző életszakaszában váltakozva is megjelenhet. Azon személyekre nézve, akikben a homoszexuális identitástudat kizárólagos, a tudomány azt az álláspontot valószínűsítette, hogy e jelenség vagy már genetikailag meghatározott, tehát veleszületett

(utalás, Time cikk 1993. július 26. 28. oldal),

vagy kisgyermekkorban, családi és egyéb pszichés faktorok következtében alakul ki.

A tudományos ismeretek többsége azt támasztja alá, hogy 14 éves kor felett a homoszexuális identitástudat kialakulása nem befolyásolható.

Szintén utaltunk már arra a köztudomású tapasztalatra, hogy a szexuális élmények a legkülönbözőbb módon és irányokban befolyásolhatják az egyén pszichoszexuális fejlődését, identitását. Az, hogy a 15 éves személy heteroszexuális érintkezése kudarcélményt jelent és a homoszexuális vonzalmat erősíti, ugyanúgy elképzelhető, mint ennek fordítottja. Annak a "szexuális mozgásternek" a kijelölése, amelyben a 14 és 18 év közötti személy 18 éven felülivel csak heteroszexuális érintkezést folytathat az utóbbi büntetlensége mellett, semmilyen igazolható és bizonyítható kapcsolatban nincsen tehát azzal, hogy homoszexuális, heteroszexuális vagy egyéb szexuális preferenciája alakul-e ki. Ily módon a büntetőjogi beavatkozás szükségtelen, aránytalan és alkalmatlan a kívánt cél, „az egészséges pszichoszexuális fejlődés” elérésére.

Ugyanakkor – a már vázoltak miatt – rendkívül súlyos kárt okozhat az a diszkrimináció, amely a büntetőjogi beavatkozással együtt jár.

IV. A megrontás passzív alanyainak korhatára, az ezzel kapcsolatos aggályok

Amennyiben a természet elleni fajtalanság bűncselekményét az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánítaná, a még éretlen és befolyásolható fiatalok védelmét a felnőttekkel való homoszexuális érintkezéstől – hasonlóan a heteroszexuális kapcsolathoz – a megrontás törvényi tényállása biztosítaná. Ily módon egységessé válna a homoszexuálisok illetve heteroszexuálisok büntetőjogi megítélése. Ez az első lépést jelenthetné más jogágak diszkriminációjának megakadályozásához, illetve a társadalmi előítéletek csökkentéséhez.

Ugyanakkor elismerjük, hogy a 14 évet éppen hogy betöltött fiatalok többsége még nem elég érett a nemi életre. Nem ellenezzük, sőt támogatjuk a gyermekek harmonikus fejlődésének védelmét, s szükségesnek tartjuk ehhez a büntetőjog igénybe vételét – amennyiben ez nem diszkriminatív módon történik.

Erre figyelemmel indítványozzuk, hogy a természet elleni fajtalanság elnevezésű bűncselekmény alkotmányellenességének megállapításával egyidejűleg a T. Alkotmánybíróság hívja fel az Országgyűlést annak megfontolására, hogy a megrontás törvényi tényállásában meghatározott sértetti

(passzív alanyi) kör korhatárát emelje fel. Az egységes, de magasabb korhatár (esetleg 16 év) összhangban lenne az európai gyakorlattal, s úgy biztosítaná a még éretlen fiatalok védelmét a pszichés sérülésektől, hogy ugyanakkor tiszteletben tartaná a már felnőtté vált állampolgárok jogát a magánélet részeként a szabad – s a magántitokhoz való jog által körülbástyázott – szexuális életre, valamint ezzel összefüggésben a diszkriminációtól való mentességre.

V. Európai jogösszehasonlítás

Az európai jogrendszerek – néhány kivételtől eltekintve – magukénak vallják a fent vázolt elveket és ezzel összefüggésben azonos életkorhatárt állapítanak meg a heteroszexuális illetve a homoszexuális nemi aktus „engedélyezésére”.

Más megfogalmazásban: az ún. „beleegyezés korhatára” (a szakirodalom ezt a kifejezést használja) megegyezik.

Ez a helyzet egyebek mellett Belgiumban, Olaszországban, Luxemburgban, Hollandiában, Portugáliában, Dániában, Franciaországban, Spanyolországban, Németország keleti részén. Az Európai Közösség tagállamai közül kivételt csak Görögország, az Egyesült Királyság illetve Észak-Írország jelent. (Az utóbbi állam az Európai Emberi jogi Bíróság döntése ellenére változatlanul büntetni rendeli a felnőttek egyező akaratmegnyilvánuláson alapuló homoszexuális aktusát is.)

Érdekes, hogy a volt Csehszlovák Köztársaságban az Országgyűlés szinte közvetlenül a rendszerváltozás után eltörölte az addig létező megkülönböztetést, felismerve e döntés jelentőségét az emberi jogok szempontjából.

Tisztelettel:

Lambda Budapest Baráti Társaság

Homérosz Egyesület

Magyar Zsidó Leszbikus és Gay Csoport

indítványozók

Budapest, 1993. szeptember 13.